

Psychological Criticism of the Element of Love in the Novel "A Quiet Lover" by Nader Ebrahimi with Emphasis on Carl Rogers' Theory of the Fully Functioning Person

Zeynab Barzegar maher^{✉1} | Khodabakhsh Asadollahi²

1 PhD graduate in Persian language and literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Mohaghegh Ardabili, z.barzegar@uma.ac.ir

2. Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Mohaghegh Ardabili. asadollahi@uma.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Keywords:

Psychological Criticism,
Carl Rogers, A Quiet Love,
Nader Ebrahimi

ABSTRACT

Carl Rogers, a humanistic psychologist, proposed five distinct components to define the concept of the fully functioning person, emphasizing individuals' experiential field. This study, employing Rogers' model and using a descriptive-analytical approach, critiques Nader Ebrahimi's novel *A Quiet Love* and seeks to answer the fundamental question: What is the relationship between love in *A Quiet Love* and Rogers' model of the fully functioning person? The findings indicate that openness to experience plays a crucial role in maintaining the freshness and vitality of love in the novel. Love is directly connected to individuals' natural organism and represents the innate emotions of human beings. The novel highlights the tendency toward freedom, particularly in the actions of the beloved, emphasizing that love must unfold within a framework of respect for individual differences. The presence of a loving perspective toward simple and ordinary aspects of daily life, in accordance with Rogers' model, reflects a life-affirming approach within the romantic interaction of the Iranian couple in the novel. Furthermore, creativity, as the most mature behavioral characteristic in the model of the fully functioning person, is manifested in various forms within the romantic life of the couple. Ultimately, the study concludes that love in *A Quiet Love* has a meaningful connection with the humanistic framework, and the dominant romantic discourse in the text is fundamentally based on elements such as free will and self-awareness.

Cite this article: Barzegar maher Zeynab, Asadollahi Khodabakhsh (2025). "Psychological Criticism of the Element of Love in the Novel "A Quiet Lover" by Nader Ebrahimi with Emphasis on Carl Rogers' Theory of the Fully Functioning Person

Extended Abstract

1- Introduction

The element of love has long been a common and challenging issue in literature and psychology, and writers in both fields have presented distinct perspectives on this matter. Meanwhile, the literary genre of the novel, due to the presence of different and diverse types of fictional characters, is a favorable environment for the emergence of the element of love in interpersonal relationships of human beings. "A Quiet Lover" by Nader Ebrahimi is a realistic novel that deals with the element of love and its role in individual and social life and explores the hidden angles of this genuine human feeling to present a pristine and original image of love. A Quiet Lover narrates the life of an Iranian couple from the time they met and before marriage to middle age and old age. The present study seeks to answer this specific question: What are the characteristics of transcendent love in the novel A Quiet Lover, based on Rogers' theory?

2- Research Methodology

The present study, first of all, introduces Carl Rogers' theory and the branches of perfect action using an analytical-descriptive method and relying on primary psychological sources; then, it examines and psychologically criticizes the element of romantic discourse that dominates Aram Ibrahim's novel A Quiet Lover, relying on Carl Rogers' views in the perfect action model.

3-Discussion

Love in the novel A Quiet Lover has a direct connection with the spirit of experience of the main characters of the novel (Honey and Gilehmar). Rogers writes about experience and its connection with the good life: "The process of living a good life is not a life for the timid; it involves further development and growth and the courage to be" (Rogers, 1961:96). Gilehmar emphasizes in explaining and describing the characteristics of love that the passage of time cannot diminish the luster of love; because if a new loving experience is added to life every day. Asal also considers the stability of love to be the continuity of emotional experience. He believes that if love remains in the form of a set of passive reminders and is separated from the living flow of experience; it loses its true nature. By emphasizing the fluid experience of love, he prevents feelings and emotions from being confined within a static framework. The romantic discourse of the novel observes the efforts of the main characters of the novel to maintain the freshness and freshness of love. Asal and Gilehmar, side by side, free themselves from everything that is outdated in their pursuit of "creating an inner order based on meaningful experiences" (Rogers, 2010: 39). Getting rid of old memories or old and outdated objects is an indication of the emotions experienced by the Iranian couple in the novel, a calm lover, and their conscious effort to continue the warmth of love: "A completely serious house-shaking, a house-shaking, to throw away everything that is outdated" (Ebrahimi, 2017: 71). According to the model of complete action, individual feelings and emotions are the greatest achievement of each person in his life; Emotions that differ from each other based on the experimental field of individuals and lead to a unique perspective of individuals towards life. Since the main theme in the novel is a quiet romance, the element of love, as one of the most important human emotions; it is obvious that the characters in the novel portray a coherent set of inner emotions throughout the text and have a specific emotional and emotional action towards the events of the novel. According to Rogers' model, those with complete action generally live in the moment and pay attention to all aspects of life. These individuals appreciate each and every moment of life and in order to feel happy or fortunate; a simple and natural look at the minor matters of life is also prominent in Asal's action. The phenomena of the universe, in Asal's view, are meaningful and linked to her authentic experience of life. She lives in the moment and makes the most of simple natural elements. Therefore, the emotion of love in the novel A Quiet Lover is connected and proportionate to very simple things in the lives of ordinary people. Ebrahimi reminds us from Gilehmar's words that moments that may seem simple and insignificant

should not be underestimated; the desire for freedom from the behavioral characteristics of those who act completely corresponds to Rogers' model. Accordingly, the person must be free from dependence to express their ideas freely (Lawrence, 1993: 215). In various cases of the novel *A Quiet Lover*, the desire for free and liberated action is observed. Asal and Gilehmard - whose love life narrative is the main theme in this novel - depict the desire for freedom, freedom and choice in most situations of the text; love in the novel *A Quiet Lover* is defined in a context of freedom, freedom and choice. Regarding creative power, Rogers believes that creativity causes a person to be unbiased about their own assets and, if necessary, to be flexible and use an appropriate method to achieve results (Rogers, 2010: 24). In the love life of Asal and Gilehmard, there are various cases of creative behavior, innovation, and positive change. Love in the novel *A Quiet Lover* is a creative element that stems from their inherent capabilities; not predetermined teachings and previous assumptions

4-Conclusion

Based on the results of this research, love in *A Quiet Lover* plays a central role in the formation of the novel's discourse and acts as a fundamental force in the narrative structure. Gilehmard and Asal, the main characters of the novel, experience love as a distinct psychological construct in line with individual evolution and growth with an active approach. According to Rogers' model, love in this novel is a phenomenon influenced by the organic nature of man and is formed in the context of emotions such as longing and shame. The natural emotions of the human species determine the path of internal development of the main characters of the novel. Gilehmard, by realizing his true self, and Asal, by expressing his feelings without embellishment, interpret love in connection with the natural life of man and depict it as a reflection of the process of self-knowledge and self-acceptance. Based on Rogers' model, the desire for freedom and autonomy is the characteristic feature of the beloved in this novel. Asal, while being affectionate towards Gilehmard, emphasizes principles such as maintaining individual independence in romantic relationships and tries to create a balance between emotional dependence and free will. In Gilehmard's thought, the connection between love and freedom is defined in a social and political concept and serves social ideals; something that takes love beyond a purely individual level and turns it into a platform for social activism. Experience is another behavioral characteristic of the Iranian couple in love in this novel, and it causes Asal and Gilehmard to protect the freshness and freshness of love over time by inventing and innovating in the conventional affairs of life. In this sense, love in the novel is depicted as a dynamic process that continues based on new and continuous romantic experiences in the interpersonal relationships of the Iranian couple. Creativity is a means of escaping from traditional and imposed molds in the lives of the main characters in the novel. Using their creative power, Asal and Gilehmard take steps towards personal and social transformation and find new ways to live in the face of external limitations. The results of the present study show that love in a quiet romance, as a possibility for social change, guides the main characters of the novel towards flourishing and realizing complete action; love in this novel has a meaningful connection with humanistic components such as freedom, human originality, and self-acceptance, and as a constructive force, it is influential in social and interpersonal relationships

Reference

- Bruno, Franco (1991). *Descriptive Dictionary of Psychological Terms*, translated by Mahshid Yasaei, Farzaneh Taheri, Tehran: Nahid.
- Ebrahimi, Nader (2017). *A Quiet Love*, Tehran: Roozbehan.
- Feist, Jess; Feist, Gregory (2013). *Theories of Personality*, translated by Yahya Seyed Mohammadi, Tehran: Arasbaran.

- Herbert, El Petri (2003). *Abraham Maslow and Self-Actualization*, translated by Jamshid Motahari, *Scientific Journal of Ma'aref*, 6/69.
- Lawrence, Parvin (1993). *Psychology of Personality, Theory and Research*, translated by Mohammad Jafar Jafari, Parvin Kadiour, Tehran: Rasa.
- Maddi, S.r. (1996). *Personality Theories: A Comparative Analysis (6th Ed)*. California: Brookes Cole Publishing Company.
- Mazidi, Parvin; Yousef Fam, Alieh; Hoseinaei, Ali (2023). "Analysis of Emotions in the Stories of Mahmoud Dowlatabadi (The Novel *The Colonel's Vacancy* and Short Stories)." *Research Journal of Lyric Literature*, Vol. 22 (42).
- Prochaska, James; Norcross, John (2002). *Psychotherapy Theories*, translated by Yahya Seyed Mohammadi, Tehran: Roshd.
- Rogers, Carl (1961). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*, London: Constable. ISBN 978-1-84529-057-3.
- Rogers, Carl (2000). *The Art of Being Human*, translated by Mihan Milani, Tehran: Asim.
- Santrock, John. (2006). *Educational Psychology*, translated by Morteza Omidian, Yazd: Yazd University.
- Schultz, Duane (2005). *Psychology of Personality*, translated by Giti Khorshidl, Tehran: Peykan.
- Schultz, Sydney; Schultz, Duane (1996). *History of Modern Psychology*, translated by Ali Akbar Seif, Tehran: Roshd.
- Shilling, Lewis (2005). *Theories of Counseling (Counseling Perspectives)*, translated by Khadijeh Arian, Tehran: Ettelaat.
- Siasi, Ali Akbar (1992). *Personality Theories or Schools of Psychology*, Tehran: University Press.
- Siyasi, Ali Akbar (1992). *Theories of Personality or Schools of Psychology*, Tehran: Tehran University Press.
- Taleghani, Narges; Hemmati, Fatemeh (2007). *Carl Ransom Rogers: The Core of Personality Theory*, Tehran: Danjeh
- Zarei, Fakhri; Mousavi, Seyed Kazem; Mohammadi Asayabadi, Ali (2021). "Examining the Need for Love in the Characters of Rudabeh and Manijeh Based on Maslow's Psychological Theory." *Research Journal of Lyric Literature*, Vol. 21 (40).

نقد روان‌شناختی عنصر عشق در رمان «یک عاشقانه آرام» اثر نادر ابراهیمی با تأکید بر نظریه کنش کامل

کارل راجرز

زینب برزگرماهر^۱ | خدابخش اسداللهی^۲

۱. نویسنده مسئول: دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه محقق اردبیلی. اردبیل. ایران رایانامه: z.barzegar@uma.ac.ir

۲. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه محقق اردبیلی. اردبیل، ایران. رایانامه: asadollahi@uma.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	کارل راجرز، روان‌شناس انسان‌گرا در نظریه خویش با تأکید بر میدان تجربی افراد، پنج مولفه مشخص جهت تعریف کنش کامل ارائه کرده است. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از الگوی راجرز، رمان یک عاشقانه آرام نادر ابراهیمی را به شیوه تحلیلی-توصیفی به بوتۀ نقد نهاده و در پی پاسخگویی به این پرسش اصلی است که عشق در رمان یک عاشقانه آرام چه ارتباط و تناسبی با الگوی کنش کامل راجرز دارد؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد تجربه‌پذیری عامل موثر در حفظ تازگی و طراوت عشق در این رمان است. عشق، ارتباط مستقیم با ارگانیزم طبیعی افراد دارد و نمایانگر عواطف ذاتی نوع آدمی است. در رمان حاضر، تمایل به آزادی به ویژه در کنش معشوق مشهود است و بر این نکته تأکید می‌کند که عشق‌ورزی باید در بستری از احترام به تفاوت‌های فردی رخ دهد. وجود نگاه عاشقانه نسبت به امور ساده و جزئی در زندگی روزمره مطابق با الگوی راجرز، حکایت از زندگی هستی‌بخش در کنش عاشقانه زوج ایرانی در رمان دارد. همچنین خلاقیت، به عنوان بالغ‌ترین شاخصه رفتاری در الگوی کنش کامل، در زندگی عاشقانه زوج ایرانی به اشکال گوناگون نمود یافته است. نتیجه آن‌که عشق در رمان یک عاشقانه آرام با نظام فکری انسان‌گرایی پیوندی معنادار دارد و گفتمان عاشقانه حاکم بر متن، بر عناصری همچون اراده آزاد و خودآگاهی متکی است.
تاریخ دریافت:	
تاریخ بازنگری:	
تاریخ پذیرش:	
تاریخ انتشار:	
واژه‌های کلیدی:	
نقد روان‌شناختی، کارل راجرز، یک عاشقانه آرام، نادر ابراهیمی.	

برزگرماهر، زینب؛ اسداللهی، خدابخش. (۱۴۰۴). «نقد روان‌شناختی عنصر عشق در رمان «یک عاشقانه آرام» اثر نادر ابراهیمی با تأکید بر نظریه کنش کامل کارل راجرز». پژوهشنامه ادب غنایی.

۱- مقدمه

عنصر عشق، از دیرباز از مسائل مشترک و پر چالش در ادبیات و دانش روان‌شناسی بوده است و اهالی قلم در هر دو حیطه، به ارائه دیدگاه‌های متمایز در این رابطه پرداخته‌اند. همین امر زمینه نقد میان‌رشته‌ای، پیرامون مضامین عاشقانه را فراهم می‌آورد تا منتقد ادبی با تکیه بر نظریات روشمند و علمی، به کشف و استخراج لایه‌های روانی موثر بر کارکرد عشق در اثر ادبی نائل گردد. در این میان، نوع ادبی رمان با توجه به حضور انواع متفاوت و متنوعی از اشخاص داستانی، بستری مساعد جهت ظهور عنصر عشق در روابط بین‌فردی نوع آدمی است. «یک عاشقانه آرام» اثر نادر ابراهیمی، رمانی واقع‌گرایانه است که به عنصر عشق و نقش آن در حیات فردی و اجتماعی می‌پردازد و زوایای پنهان این احساس اصیل انسانی را می‌کاود تا تصویری بکر و بدیع از عشق ارائه کند. یک عاشقانه آرام، زندگی زوج ایرانی را از زمان آشنایی و پیش از ازدواج تا میان‌سالگی و سالمندی روایت می‌کند و با تکیه بر عنصر گفت‌وگو میان عسل و گیله مرد (اشخاص اصلی رمان) ماجرای داستان را به پیش می‌برد؛ فضای داستان، در حوادث انقلاب ۵۷ و مبارزات خیابانی سیر می‌کند و گیله‌مرد و عسل، گاه در خلال گفت‌وگوی پیرامون عشق و زندگی، به مسائل اجتماعی و سیاسی نیز گریز می‌زنند و به اظهار نظر می‌پردازند. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از الگوی روان‌شناختی، ابعاد عنصر عشق در رمان یک عاشقانه آرام را تبیین و تحلیلی علمی و روشمند از گفتمان عاشقانه حاکم بر رمان، به دست می‌دهد.

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

ابراهیمی در خلال گفت‌وگوهای یک عاشقانه آرام از زبان گیله‌مرد و عسل، کنش عاطفی مطلوب را تعریف و ویژگی‌های عشق آرمانی را بیان می‌کند؛ از همین رو عشق در یک عاشقانه آرام، اشکال مختلفی به خود می‌گیرد و گاه به صورت عشق به خداوند، عشق به هم‌نوع، عشق به وطن و عشق به خانواده نمودار می‌گردد. پژوهش حاضر، با بهره‌گیری از نظریه کنش کامل کارل رانسوم راجرز در نظام (انسان‌گرا) عنصر عشق را در رمان یک عاشقانه آرام، مورد بررسی و نقد روان‌شناختی قرار داده و به واکاوی شاخصه‌های کنش کامل در گفتمان عاشقانه حاکم بر رمان یک عاشقانه آرام می‌پردازد؛ این پژوهش با تکیه بر نظریه راجرز، به صورت مشخص به این پرسش‌ها، پاسخ می‌دهد: شاخصه‌های عشق متعالی در رمان یک عاشقانه آرام کدام است؟ شاخصه‌های کنش کامل، چه تأثیری بر پرورش عنصر عشق، در این رمان داشته است؟ عنصر عشق در رمان یک عاشقانه آرام تا چه میزان با اصول فکری نظام انسان‌گرایی مطابقت دارد؟

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

هدف از پژوهش حاضر، ارائه نقد روان‌شناختی و تحلیلی جامع از عنصر عشق، در رمان یک عاشقانه آرام بر مبنای نظریه کارل راجرز است تا تأثیر شاخصه‌های کنش کامل را بر پرورش عنصر عشق و زندگی عاشقانه اشخاص اول رمان «یک عاشقانه آرام»، تبیین و ارائه کند.

۱-۳- روش تحقیق

پژوهش حاضر، در وهله نخست، به روش تحلیلی-توصیفی و با تکیه بر منابع دست اول روان‌شناختی، نظریه کارل راجرز و شاخصه‌های کنش کامل را معرفی می‌کند؛ سپس عنصر گفتمان عاشقانه حاکم بر رمان یک عاشقانه آرام ابراهیمی را با تکیه بر آرای کارل راجرز در الگوی کنش کامل، مورد بررسی و نقد روان‌شناختی قرار می‌دهد.

۱-۴- پیشینه تحقیق

بررسی و نقد روان‌شناختی رمان، امری مرسوم و متداول در نقد ادبی معاصر است و بسیاری از منتقدین ادبی با تکیه بر نظریات معتبر روان‌شناسی به تحلیل انواع رمان پرداخته‌اند؛ بر اساس بررسی‌های پیشینه‌یابی، تاکنون هیچ مقاله‌ای به نقد و بررسی عنصر عشق در رمان عاشقانه آرام بر مبنای الگوی کنش کامل راجرز، نپرداخته است؛ در ادامه به برخی از مقالات که در زمینه نزدیک با پژوهش حاضر، به بررسی آثار نادر ابراهیمی، پرداخته‌اند؛ اشاره می‌شود: "بررسی هم‌سنج جایگاه زن در نامه‌های عاشقانه یک پیامبر (جبران خلیل جبران) و چهل نامه کوتاه به همسر (نادر ابراهیمی)" (۱۳۹۹) مقاله‌ای از هستی قادری سهی است که ضمن مطالعه تطبیقی نامه‌های ابراهیمی به همسر خود، نشان می‌دهد دیدگاه ابراهیمی نسبت به جامعه زنان، نگاهی واقع‌گرایانه و منطقی است. "بررسی تطبیقی مولفه‌های عشق در رمان درتنگ اثر آندره ژید و کتاب چهل نامه کوتاه به همسر نوشته نادر ابراهیمی" (۱۴۰۱) از مجید یوسفی بهزادی، عنصر عشق را به صورت تطبیقی در نوشته نادر ابراهیمی بررسی و نشان می‌دهد ابراهیمی معتقد است پایداری عشق با تکریم و تقوای درونی ارتباط دارد. "شخصیت زنان در رمان آتش بدون دود با تأکید بر نظریات روان‌شناسی انسان‌گرا" (۱۴۰۲) مقاله‌ای از زینب برزگرماهر است که نشان می‌دهد زنان در اندیشه ابراهیمی، علاوه بر ایفای نقش عاطفی در کانون خانواده، کنشگرانی فعال و موثر در مسائل اجتماعی و فرهنگی هستند. "تحلیل روان‌شناختی رمان آتش، بدون دود بر اساس نظریات انسان‌گرا (آبراهام مزلو، ویکتور فرانکل)" (۱۴۰۲) عنوان مقاله دیگری از زینب برزگرماهر است، نویسنده ابتدا، نیاز به عشق را در رمان ابراهیمی به عنوان یکی از طبقات الگوی مزلو بررسی کرده، سپس مطابق با الگوی فرانکل، عشق را مولفه‌ای جهت افزایش تاب‌آوری اشخاص رمان معرفی می‌کند.

۲- مبانی نظری

۱-۲- نظریه کنش کامل کارل راجرز

در نخستین دهه‌های سال ۱۹۶۰، در کشور آمریکا، روان‌شناسی انسان‌گرا در واکنش به دو جریان غالب روان‌کاوی و رفتارگرایی به عنوان نیروی سوم در روان‌شناسی اعلام وجود کرد (هربرت، ۱۳۸۲: ۹۴). انسان‌گرایان تأکید بر اختیار و اراده آزاد، تأثیر مطلق محیط و وراثت را نمی‌پذیرفتند و برای نوع آدمی، حق آزادی و خودآگاهی قائل بودند؛ روان‌شناسان انسان‌گرا با رد جبر عوامل بیرونی را در شکل‌گیری شخصیت (برونو، ۱۳۷۰: ۱۵۸) به کنش آدمی، به دیده معنا می‌نگریستند؛ به زعم ایشان، جهت تفسیر و ارزیابی صحیح کنش‌های آدمی لازم است به معنای مختلف و نهفته در آن توجه کرد. بدین ترتیب این دسته از روان‌شناسان بر خلاف جریان غالب، بیش‌ترین سهم را بر اندیشه آزاد و ضمیر خودآگاه قرار دادند (maddi, 1996:95).

کارل رانسوم راجرز (۱۹۰۲-۱۹۸۷) از برجسته‌ترین روان‌شناسان انسان‌گرا است که تأثیر به‌سزایی بر مطالعات تجربی در رابطه با شخصیت و کنش‌های روانی فرد داشته است. راجرز معتقد بود هر شخص، جهان را بر اساس تجربه فردی خویش درک می‌کند؛ بنابراین از آنجا که تجربه هیچ کس کاملاً مشابه با دیگری نیست؛ پس افراد به شیوه‌های مختلف زندگی را درک می‌کنند (سیاسی، ۱۳۷۱: ۲۱۸). از همین رو، روان‌شناس برای بررسی شخصیت فرد، یا تشخیص بیماری‌های روحی لازم است از منظر خود فرد به جهان بنگرد؛ راجرز مفهوم خود‌پنداره را در تحقیقات خویش مطرح ساخت و تأکید می‌کرد که آدمی باید بر اساس همان تصویری زندگی کند که در واقعیت وجود دارد و از ماسک‌های مصنوعی و نقاب‌های دروغین پرهیز کند (پروچسکا و نورکراس، ۱۳۹۲: ۱۸۳). مطابق با اعتقاد راجرز، اگر فاصله کنش‌های فرد با خود‌پنداره کم‌تر باشد؛ در زندگی فرد، آرامش بیشتری حکم‌فرماست؛ در نقطه مقابل اگر فرد با خود‌پنداره، فاصله بیش‌تری داشته باشد؛ از آنجا که از شخصیت واقعی خویش

جدا افتاده و ناچار است اعمال و رفتاری را انجام دهد که متعلق به او نیست؛ دچار اضطراب و تنش‌های روحی می‌شود (شیلینگ، ۱۳۸۴: ۲۸۳).

راجرز بر پایه درک واقعی از خویشتن، نظریه کنش کامل را مطرح و مولفه‌های مشخصی را جهت بررسی کنش کامل فرد، بیان نمود؛ وی در طرح نظریه خویش به مقوله پذیرش غیر مشروط توجه ویژه داشت و معتقد بود فرد اگر در دوران کودکی از پذیرش غیرمشروط مادر بهره‌مند نشود؛ در سنین بزرگسالی دچار روان‌رنجوری خواهد گردید (شولتز، ۱۳۷۵: ۳۷۵-۳۷۶). توجه به این نکته ضروری است که مولفه‌های مذکور در نظریه راجرز، کاملاً جدا از یکدیگر نیستند؛ بلکه هر یک با دیگری در ارتباط است و این، به دلیل نگاه کل‌گرایانه راجرز نسبت به مسئله است. دیدگاه کل‌گرایانه راجرز از شیوه خاص وی در نوع مطالعات روان‌شناسی ناشی می‌شود. وی بر اساس اصول مطالعه گشتالت، اجزا را به صورت یک کل منسجم، بررسی می‌کرد؛ بنابراین مولفه‌های کنش کامل به صورت وابسته به هم و از لحاظ مفهومی مکمل یکدیگر هستند (فیست و فیست، ۱۳۹۲: ۵۵۵). شاخصه‌های کنش کامل در نظریه راجرز عبارت است از: میل به آزادی، تجربه‌پذیری، اعتماد به ارگانیزم طبیعی، زندگی هستی‌دار و خلاقیت.

۱-۱-۲- تجربه‌پذیری

راجرز معتقد بود صاحبان کنش کامل از تجربه‌های نو در زندگی استقبال می‌کنند. این اشخاص نسبت به موقعیت‌های پیش‌آمده، واکنش تدافعی ندارند. «معیار سنجش اعتبار، همواره تجربه "من" است. تجربه‌های نو فرد را در فرآیند «من شدن» یاری می‌کنند (راجرز، ۱۳۸۲: ۲۲۴).

۲-۲-۲- اعتماد به ارگانیزم درونی

راجرز فردی را دارای کنش کامل می‌داند که صرف‌نظر از قضاوت جامعه و عرف رایج، به خودآگاهی لازم جهت درک احساسات و عواطف خود رسیده است؛ او به ندای درون خویش گوش فرا می‌دهد و به آنچه در قلبش می‌گذرد؛ اعتماد دارد. احساسات و عواطف روشن از مشخصات صاحبان کنش کامل است (راجرز، ۱۳۹۹: ۲۶).

۲-۲-۳- زندگی هستی‌دار

طبق اعتقاد راجرز، صاحبان کنش کامل، با تمام وجود از جهان هستی لذت می‌برند. چنین اشخاصی در لحظه زندگی می‌کنند و ابعاد مختلف زندگی برایشان زیبا و قابل احترام است. از آنجا که این دسته از افراد خود را عمیقاً و واقعاً عضوی بی‌همتا در جامعه بشری می‌دانند؛ معمولاً نگران وقوع اتفاقات هولناک نیستند. این شاخصه رفتاری در الگوی کنش کامل، سبب افزایش تاب‌آوری و مقابله با رنج‌های بیرونی می‌شود؛ چرا که خودآگاه شخص، زندگی را آنگونه که هست پذیرفته و قادر است با وجود ناملايمات پیرامونی، از لحظات جاری حیات، لذت ببرد (همان).

۲-۲-۴- میل به آزادی

بر اساس دیدگاه راجرز، آدمی نباید در زندگی اجتماعی خویش هرگز از نقاب‌های ساختگی و مصنوعی استفاده کند. بلکه لازم است کنش اجتماعی خود را با تکیه بر خویشتن‌پذیری و عزت نفس، تنظیم و ارائه نماید. بدین ترتیب هر آنچه مانع از بروز و ظهور خود واقعی انسان باشد؛ با اصل آزادی در دیدگاه راجرز مغایر است (همان: ۳۷). بر این اساس آدمی برای دستیابی به کنش کامل، لازم است «از وابستگی به آزادی و بیان آزادانه عقاید برسد» (لارنس، ۱۳۷۲: ۲۱۵).

۲-۲-۵- خلاقیت

خلاقیت به معنای درک و دریافت بهترین راه‌حل جهت دستیابی به هدفی معین است؛ اشخاص خلاق، معمولاً از نظم عادی و مرسوم، فراتر می‌روند و قادرند با تکیه بر توانمندی‌های خود، نوآوری و تغییرات مثبت در روال عادی زندگی، ایجاد کنند.

از نظر راجرز، لازمهٔ اخلاقی، انعطاف‌پذیری و پذیرش تغییر است. از همین رو، صاحبان کنش خلاق، نسبت به داشته‌های خود، تعصب و لجاجت ندارد؛ آن‌ها قادرند در صورت نیاز، با تغییر موقعیت و به شیوه‌ای مناسب، جهت حصول نتیجه تلاش کنند (راجرز، ۱۳۹۹: ۲۴).

۳- بحث و بررسی

۳-۱- بررسی عنصر عشق در رمان یک عاشقانه آرام بر اساس نظریهٔ کنش کامل راجرز

در این جستار، ابتدا انواع گفت و گو میان اشخاص اصلی رمان یک عاشقانه آرام (عسل و گیلهمرد) را بر اساس شاخصه‌های کنش کامل، استخراج و طبقه‌بندی کرده، سپس عاطفهٔ عاشقانه موجود در گفت‌وگوهای گرد آمده را مطابق با آرای راجرز در نظریهٔ کنش کامل، نقد و بررسی کرده‌ایم.

۳-۱-۱- تجربه‌پذیری

عشق در رمان یک عاشقانه آرام ارتباط مستقیم با روحیهٔ تجربه‌پذیری اشخاص اصلی رمان (عسل و گیلهمرد) دارد. «عشق غنایی‌ترین و در عین حال انسانی‌ترین نیاز انسان است؛ عشق، مرز میان جسم و روان است» (زارعی، ۱۴۰۰: ۱۰۴). گیلهمرد، عشق را جست‌وجویی همیشگی می‌داند و مستلزم تکاپویی دائمی. بر این اساس، اشخاص اصلی رمان از تجربه‌های نو در زندگی عاشقانه‌شان استقبال می‌کنند و اصل و اساس حیات را بر پایهٔ تجربه‌های نوی عاشقانه بنا می‌نهند. راجرز دربارهٔ تجربه‌پذیری و ارتباط آن با زندگی خوب می‌نویسد: «فرآیند زندگی خوب، یک زندگی برای فرد ترسو نیست؛ بلکه در بردارندهٔ توسعه و رشد بیش‌تر و در بردارندهٔ شهامت بودن است» (Rogers, 1961: 96). گیلهمرد در توضیح و تشریح ویژگی‌های عشق تأکید می‌کند گذر زمان، نمی‌تواند از جلای عشق بکاهد؛ چرا که اگر هر روز تجربهٔ عاشقانه جدیدی را بر زندگی بیفزایند. عاطفه و احساس، دچار تکرار و کدورت نمی‌شود و خلوص همیشگی خود را حفظ می‌کند:

«سن مشکل عشق نیست. زمان نمی‌تواند بلور اصل را کدر کند. مگر آنکه تو پیوسته برق انداختن آن را از یاد برده باشی» (همان: ۱۵).

عشق در رمان یک عاشقانه آرام در نقطهٔ مقابل عادت قرار دارد. اندیشهٔ حاکم بر رمان توصیه می‌کند نباید اجازه داد عشق تبدیل به عادت و عاشقان اسیر تکرارهای بی‌معنا شوند. «عشق یا علاقه، هیچ‌جانی است که میل به کاوش کردن، تحقیق کردن، دست‌کاری کردن و به دست آوردن اطلاعات از اطراف را ایجاد می‌کند» (مزیدی، ۱۴۰۲: ۲۰۸). گیلهمرد تأکید می‌کند عشق‌ورزی را باید با شیوه‌های نو و متفاوت، تجربه کرد؛ چرا که ذات عشق، خود خواهان نو شدن و نو کردن زندگی است؛ «تجربه‌پذیری همواره آدمی را در مسیر خوشنودکننده به پیش می‌راند؛ مسیری که در آن انسان، زندگی را با دیدگان بازتری طی می‌کند» (راجرز، ۱۳۹۹: ۳۶). بر همین اساس و در نگاهی نزدیک به دیدگاه راجرز، تن به عادت سپردن و دوست داشتن دیگری از سر عادت، در رمان یک عاشقانه آرام، آفت و مانع بر سر عشق اصیل و واقعی قلمداد شده است:

«مگذار که عشق، به عادت دوست داشتن تبدیل شود! مگذار که حتی آب دادن گل‌های باغچه، به عادت آب دادن گل‌های باغچه تبدیل شود! عشق، عادت به دوست داشتن و سخت دوست داشتن دیگری نیست. پیوسته نو کردن خواستنی است که خود پیوسته خواهان نو شدن است و دیگرگونه شدن» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۷۳).

عسل نیز، پایداری عشق را در تداوم تجربهٔ عاطفی می‌داند. او معتقد است اگر عشق در قالب مجموعه‌ای از یادآوری‌های منفعلانه باقی بماند و از جریان زندهٔ تجربه جدا شود؛ ماهیت واقعی خود را از دست می‌دهد. او با تأکید بر تجربهٔ سیال عشق، مانع از آن می‌شود تا احساسات و عواطف در چارچوبی ایستا، محصور شوند. عسل در گفت‌وگو با گیلهمرد، بر ارتباط تجربه‌پذیری و عشق اشاره کرده و می‌گوید:

«اگر دوست داشتن، به یک مجموعه‌ی خاطره‌ی مجرد تبدیل شود؛ دیگر این خاطرات، از جنس عشق و دوست داشتن نیستند؛ و از آنجا که انسان، محتاج دوست داشتن است و دوست داشته شدن، در این حال، علی‌رغم زیبایی خاطرات، انسان محتاج، به دوست‌داشتنی نو، دوست‌داشتنی دیگر نیازمند می‌شود» (همان: ۶۸).

عسل‌بانو با اشاره به نیاز انسان به «دوست‌داشتنی نو» بر اهمیت تجربه‌های زنده و تغییرپذیر تأکید می‌کند. وی تصریح می‌کند نوع آدمی به‌طور مستمر در جست‌وجوی تجربیات جدید عاطفی است تا از تکرار رهایی یابد. بر این اساس فرد برای دستیابی به کنش کامل، لازم است توانایی پذیرش تجربیات جدید و تکامل مداوم در درون خود را داشته باشد.

گفتمان عاشقانه‌ی رمان، ناظر بر تکاپوی اشخاص اصلی رمان بر حفظ تازگی و طراوت عشق است. عسل و گیله‌مرد، دوشادوش یکدیگر، در پی «ایجاد نظم درونی بر اساس تجربه‌های معنادار» (راجرز، ۱۳۹۹: ۳۹) خود را از هر آن چیزی که رنگ کهنگی بگیرد رها می‌سازند. رهایی از خاطرات یا وسایل کهنه و قدیمی، نشان از عواطف تجربه‌پذیر زوج ایرانی حاضر در رمان یک عاشقانه آرام دارد و تلاش آگاهانه‌ی ایشان برای تداوم حرارت عشق:

«یک خانه تکلیفی کاملاً جدی، یک خانه تکانی، تا تمامی آنچه را که کهنگی پذیر است؛ دور بریزیم» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۷۱).

۲-۱-۳- اعتماد به ارگانیزم طبیعی

مطابق با الگوی کنش کامل، احساسات و عواطف فردی، بزرگترین دستاورد هر شخص در زندگی اوست؛ عواطفی که بر اساس میدان تجربی افراد، با یکدیگر متفاوت است و زاویه دید منحصر به فرد اشخاص را نسبت به زندگی در پی دارد. راجرز معتقد بود صاحبان کنش کامل، ابایی از ابراز احساسات طبیعی خویشان ندارند؛ آن‌ها به ندای قلبی خود گوش فرا می‌دهند و از کشف و اظهار عواطف‌شان لذت می‌برند. وی در این رابطه می‌نویسد: «تنها زمانی می‌توانم موجودی کارآ و موثر باشم که با حالتی پذیرا به ندای درونی خود گوش فرا دهم و خویشتم خود باشم، تصور می‌کنم در طول سال‌های متمادی، در گوش فرا دادن به نداهای درونی‌ام، شایستگی و کارایی بیشتری یافته‌ام. بنابر این بهتر از گذشته می‌دانم که در هر لحظه چه احساسی دارم» (راجرز، ۱۳۹۹: ۲۶).

از آنجا که موضوع اصلی در رمان یک عاشقانه آرام، عنصر عشق، به عنوان یکی از مهم‌ترین عواطف بشری است؛ بدیهی است اشخاص رمان، مجموعه عواطف درونی منسجمی را در خلال متن، به تصویر بکشند و کنش عاطفی و هیجانی مشخصی نسبت به حوادث رمان داشته باشند. ابراهیمی در بیان احساسات ظریف عاشقانه در گفت و گوی جاری میان عسل و گیله‌مرد، به بیان احساسات جزئی، ظریف و عینی پرداخته و نشان می‌دهد عاشقان در متن این رمان، بی‌هراس از قوانین اجتماعی یا عرف و فرهنگ حاکم بر جامعه، مطابق با ارگانیزم طبیعی خود رفتار می‌کنند:

«و من از بزرگ‌ترها به خاطر آنکه عاشقانه نگاه کردن را می‌دانم؛ خجل نخواهم بود. به من چه ربطی دارد که آن‌ها کارشان را نمی‌دانند؟» (ابراهیمی: ۱۳۹۶: ۱۵)

اشک ریختن گیله‌مرد در فضای فرهنگی جامعه‌ای که گریه کردن را برای مردان عار و اشکال می‌داند؛ از دیگر نشانه‌های اعتماد به ارگانیزم طبیعی در متن یک عاشقانه آرام است؛ گیله‌مرد مطابق با نیاز طبیعی نهاد و سرشت خود رفتار می‌کند و تن به تعاریف از پیش تعیین شده در فضای عرف جامعه نمی‌دهد:

عسل: «تو... تو گریه می‌کنی گیله‌مرد؟ باورت نمی‌شود که زمان، بیداد کرده باشد نه؟

گیله‌مرد: این است آنچه که تو را از پر هم سبک‌تر می‌کند. گریه حجامت روح است» (همان: ۲۱۶).

اعتماد به عواطف زنده و جاری سبب شده است رفتار عاشقانه گیله‌مرد به شکلی متمایز در جامعه نمود یابد. راجرز با تأکید بر این نکته که صاحبان کنش کامل، به قضاوت‌های بیرونی اهمیتی نمی‌دهند بلکه مطیع و فرمانبردار صدای درونی خویش

هستند؛ بر اهمیت حیات طبیعی و رهای آدمی تأکید می‌ورزد (راجرز، ۱۳۹۹: ۲۸). چنانکه گیلهمرد نمونه‌ مشخصی از احساسات درونی یک کنشگر طبیعی را به نمایش می‌گذارد:

گیله‌مرد «- نگاه کن! بستنی را اینطور باید لیس زد. لیس... اینطور!

عسل: خجالت آور است واقعاً! مردی با موهای سپید!

گیله‌مرد: لیس زدن بستنی چه ربطی به رنگ مو دارد بانو؟

عسل: آخر خیلی‌ها ما را می‌شناسند.

گیله‌مرد: خب بشناسند؛ اصلاً شناخته شدن و موی سپید، چه ربطی به لیس زدن بستنی دارد؟ بله؟

من مطمئن هستم که حتی هیئت دولت هم می‌تواند، اگر دوست داشته باشد؛ بستنی را لیس بزند» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۱۹۰).

و یا در بیان احساسات معشوق، مطابق با گفتمان عاشقانه حاکم بر رمان، عشق عنصری است که در ارتباط مستقیم با ارگانیزم

طبیعی افراد قرار دارد؛ آنگونه که در معشوق حالتی از شرم، حیا و گل‌گونگی را ایجاد می‌کند:

«زیر لب می‌گویم دخترک باید آذری باشد. عجب گونه‌های گل انداخته‌ای دارد.

عسل می‌گوید: شرم، گونه‌هایش را این‌گونه کرده است» (همان: ۱۶۴).

در بخش دیگری از رمان، عسل در گفت و گو با گیلهمرد، در ستایش احساسات طبیعی و بی‌پیرایه استاد ادبیات خود، می‌گوید:

«تضاد و تناقضی حس نمی‌کرد. بسیار آسوده و بی‌دغدغه بود. خوب گریه می‌کرد؛ خوب می‌خندید» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۴۷).

عسل با اشاره به انسجام درونی و هماهنگی احساسات و رفتار استاد خویش، بر عدم گسست میان تجربه درونی و کنش

بیرونی تأکید می‌کند. آنچه در نظر عسل، مطلوب و آرمانی ست ابراز هیجان واقعی، فارغ از واسطه‌های تحمیلی و در نتیجه

آرامش و ثبات روانی است که استاد ادبیات، تجربه می‌کند. واکنش‌هایی از این دست، نشانگر گشودگی هیجانی و عدم سرکوب

عواطف است. اعتماد به ارگانیزم طبیعی و اظهار آن بدون ترس از قضاوت یا فشارهای هنجاری، الگوی رفتاری مطلوب و مورد

تأیید عسل در این بخش از رمان است.

۳-۱-۳- زندگی هستی‌دار

مطابق با الگوی راجرز، صاحبان کنش کامل، عموماً در لحظه زندگی کند و به تمام ابعاد حیات،

توجه می‌کنند. این اشخاص قدر تک تک لحظه‌های زندگی را می‌دانند و برای آنکه احساس خوشحالی یا خوشبختی داشته

باشند؛ نیاز به اتفاقات خاص و خارق‌العاده بیرونی ندارند؛ بلکه زندگی را آنگونه که هست پذیرفته‌اند؛ زیبایی‌های آن را درک

کرده‌اند و تلاش می‌کنند از جزئیات زندگی روزمره جاری، نهایت لذت ببرند (راجرز، ۱۳۹۹: ۱۴۲).

جزئی‌نگری و نگاه مثبت نسبت به تمام اجزای زندگی، از دیگر مشخصات زندگی عاشقانه عسل و گیلهمرد در این رمان

است. زندگی در یک عاشقانه آرام، در کوچکترین اشیا و ساده‌ترین وسایل پیرامونی جاری و زنده است. از همین رو، گیلهمرد

و عسل نسبت به وسایل خانه‌شان نیز عشق می‌ورزند؛ چرا که مطابق با اندیشه حاکم بر رمان، زندگی مجموعه‌ای از همین

جزئیات ساده است و عشق در امور جزئی زندگی، نهفته و جریان دارد:

«یک گلدان، یک کوزه، یک کاسه... نه... زندگی به اجزای بی‌شماری قابل تقسیم است که هر جزء، به تنهایی، زندگی است. هر

واحد کوچک زندگی، زندگی است. و کل زندگی باز هم زندگی. جایی نیست که زندگی باشد و عشق نباشد. در استکان چای،

در گلدان، در انتظار گل» (همان: ۷۲ و ۱۰۰).

نگاه ساده و طبیعی به امور جزئی زندگی در کنش عسل نیز برجسته است. پدیده‌های جهان هستی، در نظر عسل، معنادار و

در پیوند با تجرب اصیل او از زندگی است. او در لحظه، زندگی می‌کند و از عناصر ساده طبیعی، بیشترین بهره را می‌برد. عسل

به گیلهمرد می‌گوید:

«نگاه کن! به بازی گنجشک‌ها روی برف، چه آسوده و بی خیال می‌خندند» (همان: ۴۶).

عسل، بر لحظه حال متمرکز شده و شور زندگی و رهایی از دغدغه‌های ذهنی را تجربه می‌کند. توصیف وی از این عناصر، به هماهنگی طبیعی و بی‌تصنع دلالت دارد و در واقع، نمادی از رهایی درونی است. عسل با اشاره به بازی گنجشک‌ها، قدم در مسیر درک هستی‌بخش حیات می‌نهد؛ جایی که هیچ نوع تکلف یا پیچیدگی وجود ندارد و عشق به ساده‌ترین و طبیعی‌ترین شکل خود، تجربه می‌شود.

از همین رو، عاطفه عشق، در رمان یک عاشقانه آرام، با چیزهای بسیار ساده در زندگی آدم‌های معمولی پیوند و تناسب دارد. ابراهیمی از زبان گیلهمرد یادآور می‌شود لحظه‌هایی که شاید به نظر ساده و بی‌اهمیت بیاید، نباید دست کم گرفت؛ هستی در همین زندگی ساده، معنا پیدا می‌کند. اگر عشق بر امور روزمره، حاکم باشد؛ زندگی معنا، مفهوم و اصالت می‌یابد:

«در روزمرگی سلامت. روزمرگی بدون فساد. زندگی را با چیزهای بسیار ساده، پر باید کرد. ساده‌ها، سطحی نیستند. خرید چند سیب ترش، می‌تواند به عمق فلسفه ملاحظه‌ملاصدا باشد» (همان: ۱۱۴ و ۱۰۱).

عسل نیز بر این باور است که زندگی را باید با تمام ابعاد آن، درک کرد و از آن بهره برد؛ او در گفت‌وگویی خطاب به گیلهمرد می‌گوید:

«تو در کوچه‌ها انسان خواهی شد؛ نه در لابه‌لای کتاب‌ها. تو در کوه‌ها، در جاده‌ها و در کنار ستمدیدگان واقعی، رسم زندگی را یاد خواهی گرفت نه با غوطه خوردن در آثاری که در اتاق‌های در بسته نوشته شده و نویسندگانش هرگز نسیمی را ندانسته‌اند و قایقی در تن طوفان را» (همان: ۴۵).

سخنان عسل، نشانگر رویکردی هستی‌بخش به فرآیند زندگی است. عسل معتقد است عشق و عاطفه نه در کلمات و مفاهیم نظری، بلکه در تعامل واقعی، مجال ظهور می‌یابد. بر این اساس، شخص لازم است با تعهد به زندگی تجربی به جای تکیه بر مفاهیم انتزاعی، به رویارویی بی‌واسطه با واقعیت‌ها بپردازد؛ چرا که تنها تجربه عمیق و ملموس، فرد را به درک صحیح از زندگی رهنمون می‌سازد.

۴-۱-۳- میل به آزادی

تمایل به آزادی از ویژگی‌های رفتاری صاحبان کنش کامل مطابق با الگوی راجرز است. بر این اساس، فرد لازم از از وابستگی بیان آزادا عقاید برسد (لارنس، ۱۳۷۲: ۲۱۵). چنین فردی قادر است هویت واقعی خود را بی‌واهمه از عوامل خارجی آزادانه به نمایش بگذارد؛ عبور از عوامل استبدادی و خطوط قرمز حاصل از جبر محیطی، نشان از تمایل این اشخاص نسبت به اراده و اختیار آزاد دارد.

در موارد مختلف رمان یک عاشقانه آرام، تمایل به کنش آزاد و رها مشاهده می‌شود. عسل و گیلهمرد - که روایت زندگی عاشقانه ایشان، موضوع اصلی در این رمان است - در بیشتر موقعیت‌های متن، تمایل به آزادی، اختیار و انتخاب را به تصویر می‌کشند؛ به عنوان نمونه، گیلهمرد کتاب‌های ممنوعه سیاسی می‌فروشد چرا اساساً قادر به پذیرش زندگی به صورت محصور، منفعل و مجبور نیست:

گیلهمرد: «دوست‌تر دارم که کتاب‌های سیاسی ممنوع بفروشم. تا عتیقه. هر ممنوعی از این گونه، به تدریج عتیقه خواهد شد و هر عتیقه‌ای سرشار از زندگی» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۵۹).

عسل از آزادی‌های صوری و نمایشی انتقاد می‌کند. آزادی‌هایی که صرفاً اسم آزادی را به یدک می‌کشند اما در حقیقت به دنبال تسخیر و تباهی اختیار و حق انتخاب آدمی هستند. عسل با تأکید بر این مسئله، خاطرنشان می‌شود قفس هر اندازه فراخ، وسیع و زیبا باشد؛ به هر حال قفس است و حق آزادی و اراده را سلب می‌کند:

«اگر پرنده را به قفس بیندازی، مثل این است که پرنده را قاب گرفته باشی و پرنده قاب گرفته، فقط تصور باطلی از پرنده است» (همان: ۶۷).

عسل در گفت‌وگویی دیگر با گیلهمرد، آزادی را عنصری مثبت و مطلوب معرفی می‌کند؛ از منظر قهرمان زن در رمان یک عاشقانه آرام، آزادی، حق مسلم یک انسان است؛ حقی که گاه، جامعه آنرا نادیده می‌انگارد؛ حال آن‌که عسل مطالبه این حق مشخص و قطعی را از زندگی دارد:

«دوست ندارم. قالیچه بافتن را دوست ندارم. این وقتی را که برایم ماند می‌خواهم آزاد باشم و راحت» (همان، ۱۵۴).
از همین رو، چارچوب تحمیلی و نظم قطعی، از نکات نکوهیده در زندگی عاشقانه گیلهمرد و عسل به شمار می‌رود. راجرز در توضیح و تشریح اهمیت آزادی در روابط بین‌فردی می‌نویسد آزادی علاوه بر اصالت‌بخشیدن به تجربیات شخصی، سبب می‌شود به دیگران نیز فرصت بدهیم تا آزادی درونی و در نتیجه تجربه‌شان را از زندگی گسترش دهند (راجرز، ۱۳۹۹: ۳۸). نکته‌ای که عسل در گفت‌وگوهای مختلف از رابطه عاشقانه‌شان با گیلهمرد انتظار دارد:

عسل: «چارچوب، هر قدر چارچوبی که به کار می‌بری بزرگ باشد؛ به خیال خودت برای وسعت میدان عمل - بوم بودن مان را سخت‌تر و بی‌رحمانه‌تر به صلیب می‌کشد - از چارسو. این، خویشتن را با بهترین دار دنیا به دار آویختن است. خویشتن را به داری آهنین و استوار آویختن» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۲۲۷).

از همین رو، عشق در رمان یک عاشقانه آرام در بستری از آزادی، اختیار و انتخاب تعریف می‌شود. وجود آزادی در زندگی فرد، سبب می‌شود فرد خود مسئولیت زندگی و تصمیمات مهم را به عهده بگیرد. (سانتراک، ۱۳۸۵: ۵۲) گیلهمرد در تعریفی که از عشق ارائه می‌دهد آن را معادل و متناسب با آزادی فردی قرار می‌دهد:
«عشق، اوج آزادی فردی است برای آن کس که خواهان شریف‌ترین آزادی‌هاست. عشق، شکستن و پاره کردن حریم ممنوعیت‌های ناموجه است» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۱۲۵).

گفتمان عاشقانه گیلهمرد و عسل نیز بر عنصر آزادی بنا نهاده شده است. عسل هر زمان که بیم از دست رفتن حق آزادی و استقلال فردی می‌رود؛ هشدار می‌دهد اگر الزام و اجبار به رعایت چارچوب‌های تحمیلی وجود داشته باشد؛ نه فقط عشق از دست می‌رود که حاصلی جز اسارت و تباهی شخصیت نخواهد داشت؛ عسل خطاب به گیلهمرد در این رابطه می‌گوید:
«چارچوب، زمانی خوف‌انگیز است که ناشکستنی باشد؛ و من حس کردم که تو شیفته چارچوبت شده‌ای؛ و استحکام آن» (همان: ۲۳۳).

در پاسخ به هشدار عسل، گیلهمرد نیز بر اصل آزادی و حفظ تفاوت‌های فردی در رابطه عاشقانه، تأکید می‌ورزد. بر اساس تفکر موجود در این گفتمان، عشق نباید منجر به احساس مالکیت و از دست رفتن حق انتخاب و اختیار شخصی شود؛ چنانکه گیلهمرد در پاسخی که به عسل می‌دهد تأکید می‌کند آزادی حق عسل است و هیچکس، هرگز این حق را از او نخواهد ستاند:
«به التماس می‌گویم: عسل! عسل! مجبورم که نکرده‌ام. چرا اینطور هراسان شده‌ای؟ میخ کوبی‌ات که نکرده‌ام. تو، مثل همیشه آزادی. این تقدیر نیست که نتوانی از آن سرپیچی کنی» (همان: ۲۲۸).

تمایل به اراده آزاد در گفت‌وگوی گیلهمرد و عسل، صرفاً به روابط بین فردی ایشان، محدود نمی‌شود؛ بلکه هر دو با نگاهی به آینده، تأکید به تربیت نسل آزادی‌خواه دارند؛ نسلی که در صورت لزوم، توان سرپیچی از دستورالعمل‌های حاکم را داشته باشند؛ از آنجا که وقایع رمان یک عاشقانه آرام در جریان انقلاب سال ۵۷، روایت می‌شود؛ تربیت نسل مبارز و مستقل مورد توجه گفت‌وگوی گیلهمرد و عسل بوده است:

گیلهمرد: «ما به بچه‌هایمان هم یاد می‌دهیم که گهگاه، به شکلی کاملاً غیر موجه غیبت کنند. آن‌ها را از مدرسه دنیا که بیرون نمی‌کنند. می‌کنند؟»

عسل: اما این کار، آشکارا، تعلیم یاغی‌گری است.

گیله‌مرد: تمرین یاغی‌گری برای روزهای مبادا! عدم اطاعت از فرمان نیز خود نوعی اطاعت است» (همان: ۲۳۸).

بدین ترتیب عشق، در بخشی از رمان یک عاشقانه آرام بعد اجتماعی به خود می‌گیرد و همپای آرمان‌های اجتماعی ایفای نقش می‌کند. آزادی‌خواهی اشخاص اصلی رمان فراتر از محدوده فردی بلکه سراسر وطن را در بر گرفته است؛ بدین ترتیب عشق به وطن، مبارزه و مقاومت، از دیگر وجوه عشق در متن مورد پژوهش است که در قرابت با شاخصه اراده آزاد در الگوی کنش کامل، به نفی و طرد اجبار، خفقان و استبداد بیرونی منجر شده است:

«اگر پای آرمان یا وطن در میان باشد، البته فرقی نمی‌کنند که ایستاده بمیریم یا اره‌مان کنند یا با تبر» (همان: ۱۰۷).

۵-۱-۳- خلاقیت

خلاقیت در معنای مشخص به نوآوری اطلاق می‌شود. در تعریف روان‌شناسی خلاقیت، درک و دریافت بهترین شیوه برای رسیدن به هدفی مشخص است. اشخاص خلاق، با تکیه بر توانمندی‌های ذاتی خویش، به تغییر و بهبود عملکرد فردی دست می‌یابند. این اشخاص اگر چه در جامعه و در کنار مردم زندگی می‌کنند؛ اما دنباله‌رو و مقلد رفتار آن‌ها نیستند (همتی، ۱۳۸۶: ۴۷). راجرز در رابطه با قوه خلاقانه معتقد است خلاقیت سبب می‌شود شخص نسبت به داشته‌های خود تعصبی نداشته و در صورت لزوم با انعطاف‌پذیری به روشی مناسب جهت حصول نتیجه دست یابند (راجرز، ۱۳۹۹: ۲۴).

در زندگی عاشقانه عسل و گيله‌مرد موارد مختلفی از رفتار خلاق، نوآوری و تغییر مثبت وجود دارد. گيله‌مرد معتقد است در گفت و گوهای عاشقانه هم باید خلاقیت داشت و همیشه و فقط از واژه‌های تکراری برای بیان احساس و عاطفه، استفاده نکرد. او نسبت به مردانی که حرف عاشقانه زدن بلد نیستند و محفوظات ذهنی‌شان را صرفاً تکرار می‌کنند نگاه انتقادی دارد:

«بیچاره زنانی که مجبورند از شوهران وفادارشان، در تمام عمر، همان جمله‌هایی را بشنوند که مردان، معمولاً در مدرسه یاد می‌گیرند» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۱۰۳).

حال آنکه گيله‌مرد خود تلاش می‌کند فارغ از تقلید و تکرار، مفاهیم و زبان نوی عاشقانه را کشف کند و به کار ببندد؛ از همین رو عشق در رمان یک عاشقانه آرام، عنصری است خلاقانه که از توانمندی‌های ذاتی ایشان سرچشمه می‌گیرد؛ نه تعالیم از پیش تعیین شده و فرضیات قبلی؛ گيله‌مرد و عسل، حتی روزهای هفته را آنگونه که قاعده مرسوم است نمی‌پذیرند و سعی می‌کنند در مواجهه با ایام سال و ماه نیز خلاقیت خود را به نمایش بگذارند. آغاز ایام هفته از یکشنبه و پنجشنبه، به جای شنبه‌ها، از نشانه‌های تلاش خودآگاه ایشان برای ایجاد تحول و نوآوری در عرف عادی و مرسوم است:

«چرا باید با شنبه آغاز کنیم؟ هفته‌های نخستین سال را با یکشنبه آغاز می‌کنیم. شاید سال دیگر دل‌مان خواست که اولین روز هفته‌مان پنجشنبه باشد» (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۹۶ و ۱۰۰).

عسل نیز در زندگی عاشقانه خود با گيله‌مرد، با تکیه بر قوه خلاق، در مسیر تحقق استعدادهای ذاتی گام برمی‌دارد. پیشنهاد او برای تأسیس دانشگاهی غیرمتمرکز ویژه بانوان خانه‌دار، نشان‌دهنده درک نوآورانه وی از آموزش و توانمندسازی زنان است؛ عسل در گفت و گو با گيله‌مرد می‌گوید:

«خیال دارم پیشنهاد راه انداختن یک دانشگاه غیر متمرکز فرش را هم بدهم. فقط برای بانوان خانه‌دار. فقط. جلسات آموزش سریع بافندگی و طراحی فرش، و بعد دادن امکانات به تمام زنانی که دوره نخستین را با پیروزی گذرانده‌اند. امکانات در خانه، هزاران هزار زن» (ابراهیمی، ۱۶۰ و ۱۶۱).

ایده اعلامی توسط عسل، برخلاف ساختارهای سنتی آموزش، بر مدل‌های انعطاف‌پذیر و غیررسمی تأکید دارد و می‌کوشد زمینه رشد فردی زنان خانه‌دار را فراهم آورد. چنین طرحی، بر خلاف الگوهای رایج، مسیری تازه برای شکوفایی استعدادهای جمعی ارائه می‌دهد. بدین‌سان، عاطفه عشق در زندگی عسل با گيله‌مرد، احساسی محدود و شخصی نیست؛ بلکه نیرویی محرک

در جهت ایجاد تغییرات بنیادین در ساختار جامعه و نقش آفرینی زنان است. پیشنهاد خلاقانه عسل مبنی بر آموزش زنان خانه‌دار، نشانگر نگرشی پویا به توانمندی‌های زنان است که بستر مساعد جهت رشد اجتماعی ایشان فراهم می‌آورد.

۵- منابع

- ابراهیمی، نادر (۱۳۹۶) یک عاشقانه آرام، تهران: روزبهان.
- برونو، فرانکو (۱۳۷۰) فرهنگ توصیفی اصطلاحات روان‌شناسی، ترجمه مهشید یاسایی، فرزانه طاهری، تهران: ناهید.
- پروچاسکا، جیمز؛ نوراکس، جان (۱۳۸۱) نظریه‌های روان‌درمانی، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران: رشد.
- سانتراک، جان، دلبلیو (۱۳۸۵) روان‌شناسی تربیتی، ترجمه مرتضی امیدیان، یزد: دانشگاه یزد.
- سیاسی، علی اکبر (۱۳۷۱) نظریه‌های شخصیت یا مکاتب روان‌شناسی، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- شیلینگ لویس (۱۳۸۴) نظریه‌های مشاوره (دیدگاه‌های مشاوره) ترجمه خدیجه آرین، تهران: اطلاعات.
- شولتز، سیدنی؛ شولتز دوآن (۱۳۷۵) تاریخ روان‌شناسی نوین، ترجمه علی اکبر سیف تهران: رشد.
- شولتز، دوآن (۱۳۸۴) روان‌شناسی کمال، ترجمه گیتی خوشدل، تهران: پیکان.
- راجرز، کارل (۱۳۸۲) مشاوره و درمان مراجع محوری، ترجمه عبدالله احمدی قلعه، تهران: فراروان.
- زارعی، فخری؛ موسوی، سید کاظم؛ محمدی آسایابادی، علی (۱۴۰۰) بررسی نیاز عشق در شخصیت رودابه و منیژه بر اساس نظریه روان‌شناختی مزلو، پژوهشنامه ادب غنایی، دوره ۲۱ (۴۰)
- راجرز، کارل (۱۳۹۹) هنر انسان شدن، ترجمه مهین میلانی، تهران: آسیم.
- فیست، جس؛ فیست، گرگوری (۱۳۹۲) نظریه‌های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران: ارسباران.
- لارنس، پروین (۱۳۷۲) روان‌شناسی شخصیت، نظریه و تحقیق، ترجمه محمد جعفر جوادی، پروین کدیور، تهران: رسا.
- مزیدی، پروین؛ یوسف فام، عالیه؛ حسینی، علی (۱۴۰۲) تحلیل عواطف در داستان‌های محمود دولت‌آبادی، (زمان جای خالی سلوچ و داستان‌های کوتاه)، پژوهشنامه ادب غنایی، دوره ۲۲ (۴۲)
- هربرت، ال پتری (۱۳۸۲) آبراهام مزلو و خودشکوفایی، ترجمه جمشید مطهری، ماهنامه علمی معرفت، ۶۹/۶
- همتی، فاطمه؛ طالقانی، نرگس (۱۳۸۶) کارل رانسوم راجرز، خود هسته نظری شخصیت، تهران: دانژه.

Rogers, Carl. (1961) On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy. London: Constable. ISBN 978-1-84529-057-3

Maddi, S. r. (1996) Personality theories: a comparative analysis. (6th Ed). California: Brookes Cole Publishing Company